

MESLEKSEL DEĞERLER VE ETİK EĞİTİMİ: DENİZCİLİK UYGULAMASI

**Prof. Dr. A. Güldem CERİT, Kpt. Selçuk NAS, Kpt. Murat YILMAZEL, Özgür
ALEMDAĞ**

Dokuz Eylül Üniversitesi, Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi Yüksekokulu
Kaynaklar Yerleşkesi 35160 Buca İZMİR
Tel/Fax: (232) 453 8197 e-mail:gcerit@tnn.net

BİLDİRİ ÖZETİ

Etik insana ilişkin kuralları, izlenmesi gereken değerleri ve yaşamda geliştirilmeyi hak eden karakter özelliklerini belirleyerek bireysel ve sosyal ahlaki deneyimimizin anlam kazanmasını amaçlayan sistematik bir çaba olarak tanımlanmaktadır. Etik alanında gerçekleştirilen felsefi çalışmalarda “*Genel Etik*” ve “*Özel Etik*” alanları belirlenir. Genel etik yaygın olarak kabul edildiği şekilde üç aşamada ele alınır: Tanımlayıcı (descriptive) etik, biçimlendirici (normative) etik ve metaetik.

Özel etik insan davranışlarının ahlaki yönünü esas alarak ilgili özel alana yönelik problemlerin çözümü ile insanların ahlaki inançlarının araştırılmasını içerir. Özel etik kapsamı içinde değerlendirilen alanlardan biri olan *işletme etiği* işletme ile etiğin karşılıklı ilişkisini belirtmekte olup, yurtiçi, uluslararası ve küresel alanları kapsar. İşletme etiğinin konuları arasında dünya ekonomik sisteminin ahlaki açıdan değerlendirilmesi, girişimciliğin ahlaki yönünün kavranması, ekonomi ve işletme fonksiyonlarına yönelik bireylerin ve davranışlarının araştırılması, uluslararası pazarlarda faaliyet göstermekte olan işletmelerin ahlaki yaklaşımlarının analizi yer alır. Yasal, toplumsal, bireysel ve örgütsel güçlerin etkili olduğu işletme etiği çevresinde tüm bu değişkenleri kapsayacak standartların belirlenmesi ve pek çok sektör ve işletme için “etik kodları”nın oluşturulması işletmenin örgütte çalışanlara ve topluma karşı yükümlülüklerini yerine getirmesine olanak verir. İşletme etiğinin işletmenin sosyal sorumlulukları ile birlikte oluşması işletmenin kamuya olan sorumlulukları ile müşteriye ve işletmenin insan gücü kaynaklarına olan sorumluluklarının ortak paydalarda buluşmalarını getirmiştir. Bu ortak paydaların saptanması ve yönetiminde örgütsel faktörlerin öncülüğü önem kazanırken sorumluluk alanları içinde de güvenlik/risk ve çevre koruma konuları toplumsal ve etik sorumlulukların kesişme noktasını oluşturmaktadır.

Mesleksen değerler ve etik eğitimi eğitim programları içinde giderek daha fazla yer almakta olup, özel etik alanına giren bütün disiplinlerde üniversite eğitim programlarına zorunlu öğrenme alanları olarak eklenmektedir.

Uluslararası bir sektör olan deniz ulaştırmacılığı sektörü ve bu işlevi üstlenen hizmet işletmelerinde uygulayıcı ve yönetici konumunda olan deniz işletmecileri ve uzakyol zabıtları de mesleksen ve etik değerlere uygun olarak eğitilmek durumundadır. Binlerce yılda ulaşılmış deniz örf ve adetlerinin bulunduğu, emniyet/güvenlik/çevre konularının hayati önemde olduğu, uluslararası kurallarla yönetilen bir sektörde görev alacak olan üst kademe personelin eğitiminde bu gerekler dikkate alınmak durumundadır.

Bu çalışmada mesleksen değerler ve etik eğitimi alanındaki önceki çalışmalar değerlendirilerek Dokuz Eylül Üniversitesi, Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi Yüksekokulu örneğinde gerçekleştirilen uygulama analiz edilmekte ve yüksek öğrenimde denizcilik etiği eğitimi üzerine önermeler getirilmektedir.

1. GİRİŞ

20. yüzyılın sonlarında uluslararası işletmecilik çevresinde meydana gelen değişimler, işletme bilimi ve işletme eğitimi alanında da önemli yansımalara yol açmıştır. İşletmecilerin bu değişimlere uyumları ve bu değişimler karşısındaki tutumları ahlak ve insan karakterine ilişkin evrensel yaklaşımların yeniden sorgulanmasını getirmiştir. Özellikle 2000'lerin başında kamuoyunu meşgul eden pek çok işletmecilik uygulamasındaki etik dışı örnekler işletmecilerin hem işletme bilimini hem de işletme eğitimi programlarını bu açıdan yeniden ele almaları ile sonuçlanmıştır.

1.1. İşletme Çevresindeki Değişimler, Etik ve Etik Eğitimi

Tablo 1'de açıklanan değişimler işletmelerde karar verme süreçlerinde bireylerin ve insan faktörünün etkisinin artmasını getirmiştir (Jackson 2005, Agbenya ve Daniel-Gittens 2005). Bu koşullar işletme etiği eğitiminin, yönetsel karar verme süreçlerinin ve işletme organizasyonundaki yenilenmelerin öneminin artması ile sonuçlanmıştır (Woodall ve Douglas 1999).

Tablo 1. İşletme Yapısındaki Değişimler

Eski	Yeni
Durağanlık ve öngörülebilirlik	Sürekli değişim
Hiyerarşik yapı	Yatay yapı
Yurtiçi işletmecilik	Küresel örgüt
Homojenlik	Çeşitlilik
Kıdeme ve sadakate göre ödüllendirme	Performansa ve becerilere göre ödüllendirme
Katı yapı	Esnek işgücü
Ürün yönlü	Müşteri yönlü
Şirketin kariyer yönetimi	Ortak kariyer yönetimi
Örgüte sadakat	Öz sadakat
Bir kerelik öğrenme	Ömür boyu öğrenme
Bağımlı işgörenler	Özgüvenli işgörenler

Kaynak: Jackson, Kevin T. (2005), Towards Authenticity: A Sartrean Perspective on Business Ethics, *Journal of Business Ethics* 58: 307–325.

21. yüzyılın başında uluslar arası işletmecilik çevresinde meydana gelen büyük skandallar, yolsuzluklar, usulsüzlükler, işletmelerin insan ve çevre güvenliğine karşı gösterdikleri kayıtsızlıklar ve yol açtıkları zararlar işletme bilimcilerin özellikle işletme eğitimi sorgulamalarını getirdi (Warren ve Tweedale 2002, Verschoor 2003). Çok önemli ve büyük işletmelerin liderlerinin böylesine toplumsal sorumluluk yoksunu olmalarında 21. yüzyılın işletme yöneticilerinin eğitiminde uygulanan eğitim programlarının eksikliği tartışılmaktadır (Elliott 2004, Evans ve Marcal 2005). Özellikle yüksek öğrenimin bu süreçteki rolü ve sorumluluğu 1990'lardan itibaren araştırmalara konu olmuştur (Carruth ve Carruth 1991, Guelcher ve Cahalane 1999, Sheldon ve Hoffman 2005).

İşletme çevresindeki bozulmanın yalnızca işletme eğitiminin eksiklerinden kaynaklanamayacağı, insan faktörünün önemli olduğu, öğrencilerin etik inançlarının ve tutumlarının belirlenmesinin gerekli olduğu (Johns ve Strand 2000), eğitim modelleri (Lissack ve Richardson 2003, Harris ve Bretag 2003), yöntemleri (Spain vd 2005), eğitimcilerin felsefe alanını da kapsayacak şekilde geniş bir bilgi birikimine sahip olmaları (Klein 1998, Morris 2001), öğrencilerden eğitimin sürdürülüş biçimi hakkında geribildirim alınması (Crane 2004), değerlendirme değişkenlerinin etik eğitime göre oluşturulması gerektiği (Morris 2001), eğitimde kuramsal ve uygulama saatlerinin birlikte uygulanması gerekliliği (Hunt ve Laverie 2004) üzerine araştırmalar gerçekleştirildi.

1.2. Etik ve İşletme Etiği

Etik insana ilişkin kuralları, izlenmesi gereken değerleri ve yaşamda geliştirilmeyi hakeden karakter özelliklerini belirleyerek bireysel ve sosyal ahlaki deneyimimizin anlam kazanmasını amaçlayan sistematik bir çaba olarak tanımlanmaktadır (De George, 1999: 20). Etik alanında gerçekleştirilen felsefi çalışmalarda “*Genel Etik*” ve “*Özel Etik*” alanları belirlenir. Genel etik yaygın olarak kabul edildiği şekilde üç aşamada ele alınır: Tanımlayıcı (descriptive) etik, biçimlendirici (normative) etik ve metaetik. *Tanımlayıcı* etik bireylerin, kültürlerin ve toplumların ahlak sistemlerini, inançlarını, ilkelerini ve değerlerini tanımlar. *Biçimlendirici* etik toplumdaki ahlak ilkelerinin veya ahlaki değerlerin açıklanması, geliştirilmesi ve savunulmasını üstlenir. *Metaetik* analiz alanında yoğunlaşmakta ve ahlaki kavramların anlamları üzerinde durmaktadır (De George, 1999: 20-23).

Özel etik insan davranışlarının ahlaki yönünü esas alarak ilgili özel alana yönelik problemlerin çözümü ile insanların ahlaki inançlarının araştırılmasını içerir. Özel etik kapsamı içinde değerlendirilen alanlardan biri olan *işletme etiği* işletme ile etiğin karşılıklı ilişkisini belirtmekte olup, yurtiçi, uluslararası ve küresel alanları kapsar. İşletme etiğinin konuları arasında dünya ekonomik sisteminin ahlaki açıdan değerlendirilmesi, girişimciliğin ahlaki yönünün kavranması, ekonomi ve işletme fonksiyonlarına yönelik bireylerin ve davranışlarının araştırılması, uluslararası pazarlarda faaliyet göstermekte olan işletmelerin ahlaki yaklaşımlarının analizi yer alır (De George, 1999: 23-24; Fritzsche, 1997: 42). Yasal, toplumsal, bireysel ve örgütsel güçlerin etkili olduğu işletme etiği çevresinde tüm bu değişkenleri kapsayacak standartların belirlenmesi ve pek çok sektör ve işletme için “etik kodları”nın oluşturulması işletmenin örgütte çalışanlara ve topluma karşı yükümlülüklerini yerine getirmesine olanak verir (Boone ve Kurtz, 1999: 43).

2. DENİZCİLİK ETİĞİ VE MESLEKSEL DEĞERLER

Tarihsel olarak denizcilik mesleğinin örf ve adetleri doğal olarak gemi üzerinde yaşanan, öğrenilen ve uygulanan olgulardan hareketle denizdeki çalışma ve yaşama ortamının gereklerinden doğmuştur (Nas, 2005). Deniz taşımacılığında emniyet ve çevre koruma konularına ilişkin ilk düzenlemeler “cezalandırma kültürü” yaklaşımı çerçevesinde gerçekleşmiş olup, bu dönemdeki temel yaklaşım olayla ilgili suçluyu bulup, cezalandırmak şeklinde özetlenmektedir. İkinci evre, deniz taşımacılığı sektörüne bazı kural ve sözleşmelerin getirildiği ve “uygunluk kültürü” olarak ifade edilen, herhangi bir olay vukuundan önce tedbirler alınmasını içeren bir evreyi ifade etmektedir. Deniz taşımacılığında ilk temel uluslararası sözleşmeler bu evrede 1970’lerde doğmuştur. Üçüncü evrede dış kurallar yerine “öz-kurallar kültürü” oluşturarak, iç yönetim ve organizasyon gücü ile güvenlik performanslarının yükseltilmesi hedeflenmektedir (ICS ve ISF, 1996:5). Böylelikle güvenliğin geliştirilmesi işletme dışı değil, işletme içi faaliyetlerle sağlanmakta, deniz işletmelerinde gerek karada gerçekleştirilen yönetim fonksiyonlarının gerekse gemilerin sevk ve idaresinin uluslararası standartlarda gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır (Er, 1997).

Denizcilik etiği denizcilikte yaşanan tarihsel yönetim değişimini birebir yansıtmış olup, önceleri yalnızca yazılmamış örf ve adetlere dayalı olarak oluşturulan denizcilik etiği daha sonra önce kurallara bağlanmış daha sonra ise çağdaş yaklaşımlar çerçevesinde öz değerler sisteminin bir parçası konumuna ulaşmıştır.

Denizcilik çevresinin karada ve denizde bir arada oluşması bu iki ayrı alanda görev ve sorumluluk alan personelin ortak değerler temelinde bütünleştirilmesi gereğinden hareketle bir yandan yaşatılması zorunlu olan geleneksel deniz örf ve adetleri diğer yandan ise çağdaş işletme yönetimi biliminin gerekleri denizcilik etiğinin içeriğini oluşturmaktadır. Bu içerik işletmelerde ve kurumlarda etik kodlar ve davranış kuralları olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1. Denizcilikte Etik Kodlar

İşletme çevresinde etik yapılanma çerçevesinde ulaşılan işletmelerin ve kurumların etik kodlarının bulunması zorunluluğu denizcilik alanında da kabul görmüştür. Deniz ticaretinin yönetimini üstlenen sivil toplum örgütleri de etik kodlarını oluşturmuşlardır. Bu kodlardan Türkiye’de Deniz Ticaret Odası’nın etik kodları ve uluslararası zabitan seviyesi gemiadamlarının örgütü olan Nautical Institute etik kodları bu açıdan incelenmektedir.

Deniz Ticaret Odası Etik Kodları

Giriş, Genel İlkeler ve Uygulama bölümlerinde oluşan Deniz Ticaret Odası Etik Kodları bu kodun çerçevesini, paydaşlarla ilişkileri ve uygulama özelliklerini açıklamaktadır. Kodun Giriş Bölümü aşağıdaki gibidir (DTO 2005):

-Giriş

Deniz Ticaret Odası Etik Kodları Oda’nın amaçları doğrultusunda hazırlanmıştır ve Türkiye’nin deniz ilgi ve çıkarları çerçevesinde, “Denizci Millet, Denizci Ülke” vizyonu öncülüğünde, denizciliğin uluslararası ve ulusal etik gelenek ve birikimlerinin ışığında, denizde güvenlik, emniyet ve deniz çevresinin korunması ana sorumluluklarının bilincinde olarak, Deniz Ticaret Odası (DTO) üyesi kuruluşların, bu kuruluşların çalışanlarının ve bağlı kurumlarının uymaları gereken mesleki değerleri ve etik kuralları içerir. Bu Kodun amacı, DTO üyelerinin en üst derecede mesleki bilgi ile donatılmış, etik değerlere bağlı, rekabeti müşterilere daha kaliteli ürün ve hizmet sunumu şeklinde algılayan, saygın bir kamu kuruluşunun mensupları olarak, birbirleri, müşterileri ve çalışanları ile olan iş ve ilişkilerinde uyacakları kuralları belirlemektir. Üyeler bu Kod’un getirdiği yüksek standartları kendi kuruluşlarında olduğu kadar tüm DTO çerçevesinde sağlamakla yükümlüdürler. DTO’nun halkımızın zihninde Türk denizciliğinde öncü bir konuma sahip olması nedeniyle Kod’un getirdiği yüksek standartların sağlanması zorunludur ve bu tüm DTO üyelerinin sorumluluğundadır. Kod’un uygulanmasından DTO Yönetim Kurulu sorumludur.

Genel İlkeler bölümünde “Odanın Amaç ve Değerleri”, “Üyelerin Karşılıklı İlişkileri”, “Müşterilerle İlişkiler”, “Personel İlişkileri”, “Hissedarlar ve Finansman Kaynakları ile İlişkiler”, “Tedarikçilerle İlişkiler” ve “Toplumsal ve Kamusal İlişkiler” bölümleri ayrıntılı olarak yer almakta ve bu ilişkilerdeki Oda etik değerleri açıklanmaktadır. Son bölüm olan “Uygulama” bölümü ise aşağıdaki gibidir:

- Uygulama

Deniz Ticaret Odası Etik Kodları, DTO Meclisi’nce kabul edilir, tüm üyelere ilan edilir ve DTO Yönetim Kurulu’nca uygulanır. DTO Yönetim Kurulu, tüm DTO üyelerinin Deniz Ticaret Odası Etik Kodları’nın uygulanmasına katılımının sağlanması ve bu kodların Türkiye’de deniz ticareti alanında yaygınlaştırılması için gerekli çalışmaları yürütür. Deniz Ticaret Odası Etik Kodları’nda değişiklikler DTO üyelerinin teklifi ve DTO Meclisi’nin kabulü ile gerçekleştirilebilir. Deniz Ticaret Odası Etik Kodları’nı ihlal eden üyeler DTO Meclisi ve DTO Yönetim Kurulu kararı ile uyarılırlar ve üyelere ilan edilirler.

Denizcilik Enstitüsü Etik Kodları

Profesyonel denizcinin tabi olduğu uluslararası kurallar ve düzenlemeler, onun hareket tarzlarını da şekillendirmektedir. Denizcilerin meslek örgütleri tarafından hazırlanan ve üyeleri tarafından da kabul edilen “etik kodları” denizcilerin hareket tarzları açısından bir rehber oluşturmaktadır. Hareket tarzlarına örnek olarak Nautical Institute (2005) tarafından hazırlanan “Denizcilik Mesleği için Hareket Tarzları” (A Code of Conduct for Nautical

Professionals) veya diğerk adıyla “Denizcilik Enstitüsünün Etik Kodları” (Nautical Institute Code of Ethics) verilebilir. Yedi bölüm altında incelenen denizciliğın etik kodları aşağıda verilmiştir.

Bölüm 1: Hizmet ve Çıkar Çatışması

Denizcilik Mesleğini Yapanlar;

- Sorumluluklarını dikkatli ve özenli bir tavır içerisinde dürüstçe yerine getirir.
- Görevlerini deniz hayatını ve kamu (toplumsal) çıkarlarını gözetenek emniyetli ve verimli bir şekilde yerine getirir.
- Gemisini verimli bir şekilde işler halde bakımını sağlar ve yönetir.
- Mesleki görevlerinin gereklerine ters düşen kişisel çıkarlar sağlamaz.
- Gizli kalması gerekli olan bilgileri güvenli bir şekilde korur.
- Düzenlemelere ve özellikle uluslararası yasal düzenleme ve kodlara uyar.

Bölüm 2: Seyir, deniz çevresi ve emniyetinin korunması ve acil durumlara müdahale

Denizcilik Mesleğini Yapanlar;

- Emniyetli seyreder.
- Çalışma ve yaşam alanlarının emniyeti ve sağlığını temin etmek için tüm makul tedbirleri alır.
- Emniyetli çalışma ve personel emniyeti kurallarının uygulanmasını sağlar.
- Deniz çevresinin kirletici atıklardan korunabilmesi ve atıkların çevreye zarar vermeyecek bir şekilde ortadan kaldırılması için tüm makul tedbirleri alır.
- Acil durum planlarını hazırlar ve ihtiyaç duyulduğunda tedbirlerin işe yarayacağı konusunda emin olabilmek için uygun talimleri yapar ve sürdürür.
- Acil durumlarda hayat kurtarmanın öncelik taşımmasını sağlar.

Bölüm 3: Tehlike ve can kurtarma

Denizcilik Mesleğini Yapanlar;

- Acil ve tehlikeli durumlarda kurallara uygun vardiya tutar ve yardım sağlamak için uygun hareketi yapar.
- Denize adam düşmesi, kişisel yaralanma veya başkalarına yardım gibi konularda can kurtarma araç ve prosedürlerinin düzenli talimini yapar.

Bölüm 4: Denize elverişlilik

Denizcilik Mesleğini Yapanlar;

- Seferin her aşamasında geminin denize ve yüke elverişli olmasını sağlar.

Bölüm 5: Yüke özen ve güvenlik

Denizcilik Mesleğini Yapanlar;

- Yükün iyi koşullarda yüklenmesini, taşınmasını ve teslimini sağlamak için gerekli tüm önlemleri alır.
- Gemiyi ekipman parçalarını muhafaza ve korumak için makul olan tüm tedbirleri alır.
- Gemide yasadışı olayların önlenmesini sağlamak amacıyla makul olan tüm tedbirleri alır.

Bölüm 6: Yeterlik

Denizcilik Mesleğini Yapanlar;

- Atanmış oldukları görevleri yerine getirmek için gerekli deneyim, tecrübe ve yetenek yönünden yeterli olmak için tüm tedbirleri alır.
- Yetenek ve becerilerin sürdürülebilmesi, güncelleşmesi ve gelişmesi için makul olan tüm tedbirleri alır.
- Kendilerine verilen görev ve sorumluluklara ilişkin gerekli yeterliklerini teminen astlarını teşvik eder ve eğitimlerini destekler.

- Yeni gelişmelere ilişkin güncelliği elde etmek için arayışını sürdürür.
- Denizcilikle ilgili çalışmaların en iyi sonuçlarını sağlayabilmek için diğer meslektaşları ve kişilerle işbirliği yapar.

Bölüm 7: Mesleki gelişme

Denizcilik Mesleğini Yapanlar;

- Her zaman çalışmalarını, denizcilik mesleğinin saygınlığı, ünü ve standartlarının yükseklerde tutulması ve emniyet sağlık ve çevre korunmasına ilişkin konularda kamu yararının korunması doğrultusunda sürdürür.
- Astlarının eğitimleri/gelişimleri için ve mesleki standartların gelişimine aktif olarak katkı yapar.

2.2. Denizcilik Etiği: Önceki Araştırmalar

Uluslararası bir sektör olan deniz ulaştırmacılığı sektörü ve bu işlevi üstlenen hizmet işletmelerinin ara kademe uygulayıcıları konumunda olan uzakyol gemi kaptanları arasında gerçekleştirilen bir çalışma ile deontolojik ve teleolojik etik yaklaşımlar analiz edilmişti. Etik değerlere yaklaşımda uluslar ve kültürler arası farklılıklar gözönüne alınarak bu çalışma değişik ülkelerde kurulu denizcilik işletmelerine bağlı uzakyol kaptanları ile gerçekleştirilmişti (Cerit 2003).

Farklı kültürel ve örgütsel etkilerin yansımalarının ölçümlenmeye çalışıldığı araştırmanın sonuçları ulusal, kültürel ve örgütsel farklılıkların etik yaklaşımlar üzerinde de farklı etkileşimler getirdiğini göstermiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan gruptan Türkiye’de kurulu şirketleri temsil eden uzakyol kaptanlarının görüşleri incelendiğinde geleneksel deniz örf ve adetlerine verilen önem ile zabıtlar ve gemiadamları üzerinde otoritenin ötesinde korumacılık, paylaşımcılık ve eğitimliğin ön plana çıktığı bir konum saptanmaktadır. Bu konum ile elde edilen gücün olumsuz örgütsel etkileri bertaraf etmek ve insan ilişkilerinde etik kuralları uygulayabilmek amacıyla bir araç olarak da değerlendirildiği görülmüştür. Ayrıca gerçekleştirilen analizde Türkiye’de kurulu şirketlerin kaptanlarının ulusal değerlere verdiği önemin yanısıra emniyet ve çevre konularında da kendilerini en önde sorumlu görmelerine rastlanmıştır (Cerit 2003).

Aynı değişkenleri diğer ülkelerdeki şirketlerin kaptanları için test ettiğimizde ise Türkiye’deki ağırlıkla kaptanın sorumluluğuna bırakılmış alanların karşısında bu grupta profesyonellik, kurumsallık, zabıtlardan ve gemiadamlarından bağımsızlık ve emniyet ve çevre konularına maliyetleri de hesaba katarak işletme yönetiminin sorumluluklarını ön plana alan bir yaklaşım görülmektedir. Diğer ülkelerden yanıtları alınan şirketlerin çoğunluğunun Avrupa ve ABD’de kurulu olmasının bu grubun yanıtlarında bu gelişmiş ülkelerin ve bu ülkelerde işletme çevresinde ulaşılmış kurumsal görüşlerin etkilerini yansıttığı düşünülmüştür (Cerit 2003).

3. MESLEKSEL DEĞERLER VE DENİZCİLİK ETİĞİ EĞİTİMİ

Denizcilikte etik eğitimi, denizcilik öğrencilerinin tutum eğitimi ile birlikte oluşmaktadır. Denizcilik eğitimi disiplinli, uluslararası standartları olan ve yüksek öğrenim kapsamında düzenlendiğinde uluslararası denizcilik biliminin ve yüksek öğrenimin gereklerine de uyulmasının zorunlu olduğu bir eğitim alanıdır. Bu eğitimde gemiadamlarına yönelik eğitim standartları Birleşmiş Milletler’in bir birimi olan Uluslararası Denizcilik Örgütü-IMO tarafından belirlenmektedir. IMO’nun bu alandaki standardı olan STCW’78-95 taraf devletler açısından bağlayıcı olup eğitim müfredatı, eğitmen özellikleri ve eğitim altyapısı açısından eğitim kurumlarına denetim zorunluluğu getirmektedir. Söz konusu müfredat tüm seviyelerdeki gemiadamlarına denizcilik etiği, mesleki değerler ve sosyal sorumluluk öğrenme hedeflerinin aktarılması, bunun belgelendirilmesi ve denetlenmesi zorunluluğunu

getirmektedir. Örneğin doğrudan etik eğitimi alanlarına değinmese de “**Personel Emniyeti ve Sosyal Sorumluluk**” başlığı altında bu konulara girilmektedir (IMO, 1996).

IMO müfredatına ek olarak gemiadamlarına yönelik eğitim veren yüksek öğrenim birimlerinde gemiadamlarının da bir parçası olduğu deniz işletmeciliği ve yönetimi alanındaki bilimsel gereklerin de sağlanması zorunluluğundan hareketle, işletme yönetimi disiplininin gerekleri her alt disiplinde olduğu gibi işletme ve yönetim etiği alanlarında da karşılanmak durumundadır. Bu zorunluluk yüksek öğrenim birimlerine “**Personel Emniyeti ve Sosyal Sorumluluk**” müfredatının yanı sıra “**Denizcilik Etiği**” müfredatını da uygulama görevini yüklemektedir. Böylece hem denizde çalışma ortamına ilişkin etik kurallar hem de işletme etiği içeriği müfredatta yer almaktadır.

Deniz işletmeciliğinin 20. yüzyılın sonunda ulaştığı nokta karada yer alan işletme birimleri ile denizde görev alan gemilerin bir bütünü parçaları olduğu ve entegre sistemler içinde değerlendirilmeleri zorunluluğudur. Emniyet, güvenlik ve çevre yönetimi standartlarının büyük önem kazandığı günümüzde denizcilikteki tüm sistemler ISM-International Safety Management Code- Uluslararası Emniyet Yönetimi Kodu çerçevesinde bütünleştirilmiştir (IMO, 1993). İşletmenin kara birimlerinde yer alan personelin eğitiminde de bu bütünleşik yapı temel alınarak bir yandan denizcilik etiği müfredatı tanıtılırken diğer yandan “**Deniz İşletmeciliği Etiği**” müfredatının zorunlu kılınması gerekmektedir.

Klasik eğitimde müfredatın yapılanmasında öğrenme hedefleri “dersler” altında yer alırken, çağdaş eğitim yöntemlerinde aktif eğitim uygulanan modüller, entegre ve probleme dayalı öğrenmede öğrenme hedefleri modüller, senaryolar, sunumlar, uygulamalar, mesleksi beceriler, alan çalışmaları ve bağımsız öğrenme araç ve faaliyetleri arasında kapsamaktadır (Tuna et al 2002, <http://www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KOD=3249>, Moore 2003).

Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi Yüksekokulu (DEÜ DİYYO) 1988 yılında eğitime başlamış olup, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi ile Güverte Bölümlerinde eğitim yapılmaktadır. Güverte Bölümü’nde Uzakyol Zabiti eğitimi verilmekte olup bu eğitim süresince özellikle eğitimcilerin örnek model oluşturması, üniformalı eğitim ve denizdeki çalışma koşullarına paralel olarak sınıflararası hiyerarşik yapılanma ile yaratılan ortam denizcilik mesleğine ilişkin değerler ile denizcilik örf ve adetlerine yönelik eğitimin çerçevesini oluşturmaktadır (Gürdeniz 1999, Pozolotin 2004).Yüksekokul müfredatında klasik eğitimde her iki bölümde de 2001 yılından itibaren son sınıfta 3 kredilik “**Denizcilik Etiği**” dersi yer almıştır. Ancak 2002-2003 akademik yılından bu yana öğrenci merkezli bir eğitim sistemi olan Aktif Eğitim uygulanmakta olup bu sistemde Denizcilik Etiği müfredatı modüller, senaryolar, sunumlar, uygulamalar, mesleksi beceriler ve alan çalışmalarının içeriklerinde ele alınmıştır. Denizcilik İşletmeleri Yönetimi ve Güverte Bölümlerinde Denizcilik Etiği eğitiminin yıllar içindeki uygulaması **Tablo 2**’de açıklanmaktadır.

Öğrenciler müfredata ek olarak Yüksekokulun Denizcilik Kulübü çerçevesinde kurdukları “**Denizcilik Etiği Topluluğu**” ile de “yurtiçi ve yurtdışındaki üniversiteler, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla bağlantı kuracak ve gerektiğinde ortak çalışmalar yoluyla D.İ.Y.Y.O öğrencilerinin sosyokültürel ve etik gereksinimlerine uygun konferanslar, sempozyumlar, çalışma grupları ve bilgi aktarımını sağlayacak her çeşit çalışmayı organize etmeyi” amaçlamaktadırlar (DEÜ DİYYO Denizcilik Etiği Topluluğu 2004).

4. SONUÇLAR

Günümüzde kitlelerin ilgi alanlarının bireyselden kamusala yöneldiği koşullarda sosyal yaklaşımlara koşut olarak etik değerler de hızla daha yaygın olarak anlam ve güç kazanmaya devam etmektedir. Bu nedenle çağımızın işletme bilimcilerinin giderek daha yoğun olarak bu

konulara ilgi duymasını getirmektedir. Güvenlik ve çevre konularındaki kaygıların artışı bu görevin önemini de altını çizmektedir. Denizcilik çevresinde faaliyet gösteren yüksek öğrenim birimleri de bir yandan denizciliğin geleneksel örf ve adetlerinden denizcilik mesleğinin gereği olan tüm kuralları yaşatırken, diğer yandan uluslar arası standartların gereği olan eğitimleri sağlamaktadırlar. Denizcilik yüksek öğrenim birimleri bir yandan da çağdaş işletme biliminin gereklerini yerine getirerek işletmeciliği ulaştığı son nokta olan etik ve toplumsal sorumluluk bağlamında sosyal görevlerin yerine getirilmesine yönelik uygulamaları ön sırada gerçekleştirmek zorundadırlar.

Denizcilik etiği eğitimi çerçevesinde denizcilik mesleğinin geleneksel tarihçesi ve denizci profesyonellerin nesilden nesile aktardığı ve yerleşmesini sağladığı kültürel ve etik değerler temel teşkil etmektedir. Bu amaçla okulda ve stajları süresince gemilerde öğrencilerin usta-çırak ve ast-üst ilişkilerini yaşayarak denizcilik mesleğinin etik değerlerini içselleştirmeleri sağlanmaktadır. Böylelikle, mesleki denizcilik eğitiminin teknik bilgi ve beceri edinimi gerekleri yanında mesleğin olmazsa olmazı olan mesleki etik eğitimi gereği de yerine getirilmektedir.

Eğitimin amacı iyi insan, iyi yurttaş, iyi meslek adamı yetiştirmektir. Öğrenmeyi öğrenen bireyler eğitimi yaşam boyu öğrenme çitasını sürekli olarak yükseltebilirler ve eğitim kurumunun sağladığı mesleki değerler, etik ve sosyal sorumluluk altyapısını geliştirerek sürdürebilirler. Öğrencinin merkezde yer aldığı ve uzun dönemli toplumsal çıkarların hedeflendiği eğitim yöntemleri çağdaş bilimlerin gerektirdiği müfredatların kalıcı olmasının teminatı olacaklar ve geleceğin sosyal sorumluluk çerçevesi bugünkünden daha parlak olabilecektir.

KAYNAKLAR

- AGBENYA, Salomon K. ve Kathy-Ann Daniel-Gittens (2005), "Prevention is Better than Cure: Development of Human Factor Integrated Curricula in Professional Business Education", *Review of Human Factor Studies*, June, ss.130-140.
- CERİT, A. Güldem (2003), "Maritime Business Ethics and Organizational Impacts: An Analysis on Safety and Environmental Determinants", *The International Association of Maritime Economists Annual Conference 2003 Conference Proceedings*, Busan, Korea, 3-5 September 2003, ss.852-863.
- CRANE, Frederick G. (2004), "The Teaching of Business Ethics; An Imperative at Business Schools", *Journal of Education for Business*, January-February, ss.149-151.
- DE GEORGE, Richard T. (1999), *Business Ethics*, New Jersey: Prentice Hall, Fifth Edition.
- DEÜ DİYYO Denizcilik Etiği Topluluğu (2004), *DİYYO Denizcilik Etiği Topluluğu Çalışma Esasları*, İzmir.
- DTO-Deniz Ticaret Odası (2005), *DTO Etik Kodları*, İstanbul.
- ELLIOTT John (2004), "Business Schools and Social Responsibility: A Dean's Perspective", *Business and Society Review*, 109:4, ss.567-576.
- ER, İ.D. (1997), ISM ile İlgili Dünya ve Türkiye'deki Gelişmeler, *Türk Denizciliğinin Sorunları Semineri Tebliğ Metinleri*. Yalova: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Yayınlanmamış Tebliğ Kitabı.
- EVANS, Fred J. ve Leah E. Marcal (2005), "Educating for Ethics: Business Deans' Perspectives", *Business and Society Review*, 110:3, ss.233-248.
- FRITZSCHE, David. J.(1997), *Business Ethics- A Global and Managerial Perspective*. Singapore: McGraw Hill International Editions.

- GUELCHER, Stephen J. ve Jeremiah J. Cahalane (1999), “The Challenge of Developing Ethics Programs in Institutions of Higher Learning”, *Business and Society Review*, 104:3, ss.325-346.
- GÜRDENİZ, M. R. Halit (1999), *Yönetim ve Liderlik ile Temel Denizcilik Özet Notları ve Bayrağımız*, 6. Baskı, İstanbul: İTÜ Denizcilik Fakültesi.
- HARRIS, Howard ve Tracey Bretag (2003), “Reflective and Collaborative Teaching Practice: Working towards Quality Student Learning Outcomes”, *Quality in Higher Education*, Vol. 9, No. 2, *July*, ss.179-185.

Tablo 2. DEÜ DİYYO Denizcilik Etiği Eğitim Müfredatı Uygulaması

Bölüm	Dönem	Hedefler
Güverte	1	Temel işletme ve denizcilik etiği kavramları ve iletişim terminolojisini edinme ve bu kavramları denizcilik sektöründe alan çalışmaları ile pekiştirme, denizcilik mesleğinin tarihçesi, temel hukuk, denizcilikte uluslararası personel emniyeti ve sosyal sorumluluk kuralları ile okulda ve gemide hiyerarşik yapı, disiplin, birlikte yaşama ve çalışma kültürü kurallarının ve giyim, kişisel bakım ve tutum gereklerinin edinilmesi, denizciliğin gerektirdiği ulusal bilincin alınması ve ulusal etkinliklerde boru trampet takımı ile üniformalı olarak görev alınması, Kariyer Günleri'ne ön katılım, Birinci Deniz Stajı'nda (2.5 ay) gemide uygulamalı eğitim.
	2	Deniz hukuku, deniz ticaret hukuku ve IMO sözleşmeleri eğitimine başlama, uygulamada görev yapan üst düzey gemi personeli ile buluşarak denizcilik etiği uygulamalarına yönelik vaka çalışmaları gerçekleştirmek. Denizcilik tarihi, denizcilik ve felsefe, sosyoloji ve demokrasi kültürü kavramlarına girilmesi. Dönem 1 öğrencilerine denizcilik etiğinin tanıtılmasında görev alma, denizcilikte etik kodların eğitimine başlanması, ulusal etkinliklerde boru trampet takımı ile üniformalı olarak görev alınması, Kariyer Günleri'ne katılım İkinci Deniz Stajı'nda (2.5 ay) gemide uygulamalı eğitim.
	3	Deniz ticaret hukuku, deniz iş hukuku, IMO sözleşmeleri ve denizcilikte etik kodların eğitiminin teorik ve uygulamalı olarak sürdürülmesi. Kariyer Günleri'ne katılım. Dönem 1 ve Dönem 2'ye yönelik akran yönlendirmesinde görev alma. Üçüncü Deniz Stajı'nda (7 ay) gemide uygulamalı eğitim
	4	Gemide yönetici seviyesinde personel yönetimi ile denizcilik etiği içeriğinin ve deniz sigorta hukuku kapsamında etik gereklerin edinilmesi. Öğrenci zabitliğinin yönetilmesi ve uygulanması. Denizcilik Kulübü çerçevesinde Dönem 1, 2 ve 3'e yönelik etkinliklerin planlanması ve uygulanmasında, Kariyer Günleri ve Diploma Töreni organizasyonunda görev alma.
Denizcilik İşletmeleri Yönetimi	1	Temel işletme ve denizcilik etiği kavramlarının edinilmesi, işletme etiği terminolojisinin öğrenilmesi, temel hukuk ve işletme hukuku bilgilerinin edinilmesi, Etik Kodları ile tanışma. Deniz işletmeciliği veya liman stajlarına başlanması ile sektörde uygulamalı eğitim. Kariyer Günleri'ne ön katılım.
	2	Deniz hukuku ve deniz ticaret hukuku eğitimine başlama, uygulamada görev yapan üst düzey deniz işletmecileri ve Yüksekokulun önceki mezunları ile buluşarak denizcilik ve ulaştırma etiği uygulamalarına yönelik vaka çalışmaları gerçekleştirmek, denizcilik tarihi, denizcilik ve felsefe, sosyoloji ve demokrasi kültürü kavramlarına girilmesi. Denizcilik etiği kodlarını öğrenme ve yazma becerisini kazanmak. Kariyer Günleri'ne katılım.
	3	Deniz işletmeciliği ve yönetiminde etik dışı vakalar üzerine çalışmalar gerçekleştirilmesi, lojistik yönetiminde işlemlerin etiksel boyutunun kavranması, deniz işletmeciliğinde ayrıntılı uygulamalar üzerinde etik çalışmalar gerçekleştirilmesi. Kariyer Günleri'ne katılım.
	4	Projeye dayalı öğrenimde edinilmiş olan etik donanımın uygulanması. Deniz sigorta hukuku kapsamında etik gereklerin ve ulusal denizcilik gereklerinin yönetsel temelde edinilmesi. Denizcilik Kulübü çerçevesinde Dönem 1, 2 ve 3'e yönelik etkinliklerin planlanması ve uygulanmasında, Kariyer Günleri ve Diploma Töreni organizasyonunda görev alma.

- HUNT, Shelby D. ve Debra A. Laverie (2004), “Experiential Learning and the Hunt-Vitell Theory of Ethics: Teaching Marketing Ethics by Integrating Theory and Practice” *Marketing Education Review*, Volume 14, Number 3 Fall, ss.1-14.
- ICS ve ISF- International Chamber of Shipping ve International Shipping Federation (1996), *Guidelines on the Application of the IMO International Safety Management (ISM) Code* London:ICS and ISF Publication.
- IMO-International Maritime Organization (1995), STCW 95, *International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers*, London: IMO Publication.
- IMO- International Maritime Organization (1993), Assembly Resolution A.741(18).
- JACKSON, Kevin T. (2005), “Towards Authenticity: A Sartrean Perspective on Business Ethics”, *Journal of Business Ethics* 58: SS.307–325.
- JOHNS, Sharon K. ve Carolyn A. Strand (2000), “Survey Results of the Ethical Beliefs of Business Students”, *Journal of Education for Business*, July-August, ss. 315-320.
- KLEIN, E. R. (1998), “The One Necessary Condition for a Successful Business Ethics Course: The Teacher Must be a Philosopher”, *Business Ethics Quarterly*, Volume 8, Issue 3, ss.561-574.
- LISSACK, Michael R. ve Kurt A. Richardson (2003), “Models without Morals: Toward the Ethical Use of Business Models”, *Emergence*, 5(2), ss.72–102.
- MOORE, Thomas (2003), Teaching Maritime Ethics through PBL, Problem Based Learning in Maritime Education and Training, *PBL in MET Workshop Proceedings*, Dokuz Eylül University, 1-3 June 2003, Izmir, eds. A. Güldem Cerit, Masao Furusho, Thomas Moore, Ender Asyalı, Izmir: Dokuz Eylül Publications.
- MORRIS, Donald (2001), “Business Ethics Assessment Criteria: Business V. Philosophy—Survey Results” *Business Ethics Quarterly*, Volume 11, Issue 4. ss. 623-650.
- NAS, Selçuk (2005), “Denizcilik Mesleği, Örf ve Adetleri-Değerleri - Davranış Kuralları - Hareket Tarzı - Etik Kodları”, *Denizcilik Dergisi*, yıl:4, sayı:21, Mayıs-Haziran, ss.52-55.
- NAUTICAL INSTITUTE “Nautical Institute A Code of Conduct for Nautical Professionals” <http://www.nauticalinstitute.ca/> Erişim 17.04.2005. *Nautical Institute Code of Ethics* <http://www.nautinst.org> Erişim 17.04.2005.
- POZOLOTIN, Leonard A. (2004), “Code of Behaviour for Masters”, *International Federation of Shipmasters' Associations Newsletter* No. 44 September.
- SHELDON, Tina S. ve W. Michael Hoffman (2005), “Does Higher Education Make the Grade in Institution-wide Ethics and Compliance Programs?”, *Business and Society Review*, 110:3 ss.249–267.
- SPAIN, Judith W., Allen D. Engle ve J. C. Thompson (2005), “Applying Multiple Pedagogical Methodologies in an Ethics Awareness Week: Expectations, Events, Evaluation, and Enhancements”, *Journal of Business Ethics* 58: ss.7–16
- TUNA, Okan, A. Güldem Cerit, Hakki Kisi, Serim Paker (2002), Problem Based Learning in Maritime Education, *IAMU Third General Assembly*, 23-26 September, Rockport Maine.
- VERSCHOOR, Curtis C. (2003), Is Ethics Education of Future Business Leaders Adequate, *Strategic Finance*, August, ss.20-21.
- WARREN, R. ve G. Tweedale (2002), “Business Ethics and Business History: Neglected Dimensions in Management Education”, *British Journal of Management*, Vol. 13, ss. 209-219.
- WOODALL, Jean ve Danielle Douglas (1999), “Ethical Issues in Contemporary Human Resource Development”, *Business Ethics: A European Review*, Vol. 8, No. 4, October, ss.249-261.
- <http://www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KOD=3249>